

Robert Borkowski

Łukasz Szymankiewicz, *Terroryzm lotniczy wobec Izraela*¹

Książka Łukasza Szymankiewicza stanowi istotny wkład w rozwój badań nad zjawiskiem terroryzmu na Bliskim Wschodzie. Autor podjął się analizy ataków przeciw lotnictwu cywilnemu Izraela, przeprowadzanych przez arabskie organizacje terrorystyczne. Część badaczy nazywa ataki na lotnictwo cywilne terroryzmem lotniczym i wyodrębnia w ten sposób szczególnie – ze względu na spektakularny wydźwięk – rodzaj terroryzmu.

Od drugiej połowy XX w. pasażerski ruch lotniczy osiągnął niebywały wzrost. Przyczyniło się to do rozwoju kontaktów międzyludzkich i międzykulturowych, a tym samym stało się jednym z istotnych, choć niedocenianych, czynników postępującej globalizacji. Flota powietrzna lotnictwa cywilnego na świecie systematycznie się powiększa, podobnie jak liczba pasażerów i liczba lotów. Według danych Międzynarodowej Rady Portów Lotniczych (Airports Council International, ACI) światowy transport lotniczy obsługuje rocznie około 4,5 mld pasażerów. Pomyślny i niezakłócony rozwój powietrznego transportu pasażerskiego jest uzależniony nie tylko od czynników ekonomicznych, lecz także od społecznego postrzegania podróży powietrznych jako bezpiecznych. Systemy wprowadzane w celu zapewnienia bezpieczeństwa na terminalach, w samolotach oraz podczas kontroli pasażerów i ich bagaży decydują o sukcesie bądź porażce branży lotniczej. Zamachy terrorystyczne mogą mieć wpływ na liczbę przewozów pasażerskich, jednak dotychczas nie zaobserwowano takiego związku. Wyjątkiem była sytuacja w USA po zamachach z 11 września 2001 r., nie ale trwała ona długo.

Już od 90 lat terroryści zdają sobie sprawę z siły efektu psychologicznego wywołwanego eksplozją ładunków wybuchowych niszczących maszyny w powietrzu, porwaniem samolotu bądź masakrą pasażerów w porcie lotniczym. Lotnictwo cywilne wielokrotnie stawało się celem ataków terrorystycznych ze względu na spektakularność tego rodzaju incydentów.

Liniami lotniczymi szczególnie narażonymi na ryzyko zamachów terrorystycznych są izraelscy przewoźnicy powietrzni: największy – El Al Israel Airlines, oraz mniejsze – Israir Airlines i Arkia Israel Airlines. O intensywności i znaczeniu ruchu lotniczego w jednym z najmniejszych państw Bliskiego Wschodu świadczą liczby pasażerów obsługiwanych przez porty lotnicze tego kraju. Największe lotnisko Ben

¹ Ł. Szymankiewicz, *Terroryzm lotniczy wobec Izraela*, Warszawa 2019, Difin, s. 166.

Guriona pod Tel Awiwem przyjmuje i odprawia rocznie 20 mln pasażerów, a pozostałe porty – łącznie ponad 2 mln. Ataki palestyńskich organizacji terrorystycznych na izraelskie linie lotnicze rozpoczęły się w 1968 r. i trwały, z różnym nasileniem, przez prawie 50 lat. Najczęściej (52 razy) terroryści podejmowali ataki na El Al, a tylko raz na linię Arkia.

W polskiej literaturze naukowej na ten temat czytelnik miał okazję zetknąć się z monografiami: Kuby Jałoszyńskiego – *Terroryzm antyizraelski. Przedsięwzięcia kontrterrorystyczne w Izraelu*, Warszawa 2001 (notabene, znakomita praca, ale licząca już blisko dwie dekady) i Adama Krawczyka – *Terroryzm ugrupowań fundamentalistycznych na obszarze Izraela w drugiej połowie XX wieku*, Toruń 2007 (która również powstała kilkanaście lat temu). Należy się zatem cieszyć, że grono znawców problematyki poszerza się o nowego eksperta z dziedziny terroryzmu bliskowschodniego i polityki bezpieczeństwa Izraela.

Książka nie należy do najobszerniejszych publikacji, liczy 166 stron. Stanowi to jej zaletę: jest to bowiem zwarte, zwarte, wystarczające i nienudzające czytelnika kompendium wiedzy o badanym zjawisku.

Publikacja została podzielona na pięć rozdziałów o zbliżonej objętości (ok. 30 stron), jedynie ostatni rozdział – *Podsumowanie*, liczy cztery strony. Całości dopełnia wykaz zastosowanych skrótów, dziesięciostronicowa bibliografia oraz spis tabel, schematów i wykresów.

W rozdziale pierwszym zatytułowanym *Charakterystyka współczesnego terroryzmu* autor zapoznaje czytelnika z przyjętą w pracy siatką pojęciową i podejmuje teoretyczne rozważania na temat terroryzmu, jego definiowania oraz klasyfikowania w nauce. Pytania badawcze formułuje w sposób klarowny i zrozumiały, dobrze również uzasadnia przyjętą strukturę książki. W początkowej części tego rozdziału autor zwraca uwagę na zjawisko tzw. nowego terroryzmu (s. 13–14) inspirowanego religijnie, znacznie bardziej śmiertelnościowego niż jego wcześniejsze rodzaje. Fala terroryzmu, z jaką mamy do czynienia obecnie, jest nazywana także terroryzmem ponowoczesnym lub terroryzmem nowej ery. Czy jednak terroryzm antyizraelski ma charakter terroryzmu ponowoczesnego? Podobnie jak w przypadku terroryzmu tamilskiego czy północnoirlandzkiego – można mieć wątpliwości. Nie każdy rodzaj aktywności terrorystycznej jest uznany za terroryzm ponowoczesny, nawet jeśli jest zbliżony w czasie z jego formami. Tę kwestię podjęli swego czasu Walter Laqueur, który już w 1996 r. opublikował w „Foreign Affairs” artykuł zatytułowany *Postmodern Terrorism: New Rules for an Old Game*, zapowiadając w nim nadejście nowych jakościowo form walki stosowanych przez organizacje terrorystyczne, a następnie Brian Jenkins – w tekście *The New Age of Terrorism*².

² W. Laqueur, *Postmodern Terrorism: New Rules for an Old Game*, „Foreign Affairs” 1996, nr 5, s. 24–36; zob. tegoż: *The New Terrorism*, Oxford–New York 1999; B. Jenkins, *The New Age of Terrorism*, [b.m.w.] 2006, RAND (tekst jest dostępny również na stronie: https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/reprints/2006/RAND_RP1215.pdf) oraz R. Borkowski, *Terroryzm ponowoczesny. Studium z antropologii polityki*, Toruń 2006, s. 50–61.

Wśród przyczyn rozwoju terroryzmu Ł. Szymankiewicz wskazuje konflikty etniczne, spory terytorialne, fundamentalizm religijny oraz rasizm (s. 27) i fanatyzm religijny (s. 31). Podejmując spór o definicję terroryzmu, należy wskazać cztery grupy przyczyn wpływających na odmienne definiowanie tego zjawiska. Są nimi: różnice polityczne między państwami, odmiennosc systemów prawa karnego w poszczególnych państwach, zróżnicowanie perspektyw i podejść badawczych w rozmaitych dyscyplinach naukowych badających terroryzm, a także różnice w poglądach samych badaczy.

Wpływ na definiowanie współczesnego zjawiska mają także partykularne interesy służb policyjnych i specjalnych. Złożoność tego definiowania można jednak zredukować do rozpatrywania modus operandi terrorystów, a więc zamachów bombowych, sytuacji zakładniczych, zabójstw masowych itp. Wówczas definiowanie staje się o wiele prostsze.

Rozdział drugi, najobszerniejszy, nosi tytuł *Terroryzm wobec Państwa Izrael* i zawiera krótki zarys historii żydowskiej państwowości oraz szczegółowy opis konfliktu palestyńsko-izraelskiego. Autor w sposób kompetentny i zwięzły przedstawił istotę zagadnień składających się na tło historyczne i polityczne antyizraelskiego terroryzmu.

Rozdział trzeci – pt. *Terroryzm lotniczy* – jest poświęcony terroryzmowi lotniczemu w ścisłym znaczeniu tego pojęcia. Autor ze swobodą porusza się w materii problemu, a jego przekaz jest interesujący dla czytelnika. To niewątpliwie najlepsza część pracy. W rozdziale czwartym, zatytułowanym *Ataki terrorystyczne wymierzone przeciwko izraelskiej komunikacji lotniczej*, autor przedstawił szczegółową analizę zamachów, uwzględniając położenie geograficzne (usytuowanie miejsca zamachu), ich liczebność (częstotliwość, statystyki ofiar) oraz podmiot (organizacje terrorystyczne dokonujące zamachów). Przyjęcie takiego podejścia badawczego daje klarowny obraz i pozwala czytelnikowi w pełni zrozumieć charakter opisywanego zjawiska. Warto podkreślić, że Ł. Szymankiewicz w sposób przejrzysty prezentuje swoje zamiary badawcze, wskazuje, jakimi metodami i technikami badawczymi posługuje się podczas całego procesu badawczego. Również ten rozdział należy ocenić wysoko pod względem języka i stylu narracji.

Warto też podjąć głębszą refleksję nad kryteriami, jakimi posługują się służby państwowe oraz politycy przy klasyfikacji zdarzeń oraz incydentów na akty terrorystyczne i masowe zabójstwa (m.in. przez porównanie jednego zdarzenia z już zaistniałym, np. incydentu w Sztokholmie w 2017 r. z rajdem samochodem po Sopocie w 2014 r.). Ich ocena jest często związana z aktualnym zapotrzebowaniem politycznym. W tabeli nr 3 zawierającej wykaz antyizraelskich zamachów terrorystycznych, która w istotny sposób wzbogaca pracę, autor na s. 127 podaje przypadek Egipcjanina, który w 2002 r. w Los Angeles zastrzelił dwie osoby (25-letnią pracownicę linii El Al oraz przypadkowego pasażera). Sprawca poniósł śmierć w strzelaninie. Początkowe śledztwo nie wykazało powiązań z organizacjami terrorystycznymi, stwierdzono, że działał on z pobudek osobistych. Jednak kilka miesięcy później FBI na podstawie danych uzyskanych od służb egipskich (zabójca kilka lat przed emigracją do USA

był na krótko aresztowany przez egipską policję) poinformowało, że był to zamach terrorystyczny.

Bibliografia zamieszczona w książce jest logicznie podzielona i zawiera: 155 monografii, 40 artykułów naukowych, 15 aktów prawnych oraz 57 źródeł internetowych. Autor więc wykazał się znajomością literatury przedmiotu. Nie ustrzegł się jednak błędu, gdyż w przypadku artykułów naukowych (s. 162–163) nie podał pełnych adresów wydawniczych, nie zamieścił też zakresu ich stron w periodykach.

Reasumując, należy stwierdzić, że książkę Łukasza Szymankiewicza pt. *Terroryzm lotniczy wobec Izraela* można polecać zarówno profesjonalistom zajmującym się bezpieczeństwem w wymiarze praktycznym i akademickim, jak i czytelnikom zainteresowanym judaikami. Struktura książki oraz styl jej narracji sprawiają, że jest to lektura przystępna, a edytorska staranność i atrakcyjny graficznie projekt okładki kolejny raz potwierdzają dobrą markę wydawnictwa.